

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی قبل
و بعد از اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

**Educational Domains Elements in Persian Language Textbooks of
Elementary Schools: Before and After the Implementation of Education
Fundamental Reform Document**

تاریخ دریافت مقاله: ۲۵/ ۱۰/ ۱۳۹۹؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۸/ ۰۵/ ۱۴۰۰

[DOR: 20.1001.1.17354986.1400.16.62.7.2](https://doi.org/10.1001.1.17354986.1400.16.62.7.2)

H. Ghorbanpour Arani (Ph.D)

A. Zarei (Ph.D)

S. Bagheri

حسین قربانپور آرانی^۱

عباس زارعی^۲

سمیه باقری^۳

Abstract: The purpose of the study was to compare the amount of attention paid to educational domain elements derived from the reform document in the two periods before and after its implementation. In line with the purpose of the study, changes in the content of Persian (Farsi) textbooks after the implementation of the on Education Fundamental Reform Document by the Iranian Ministry of Education were analyzed. The corpus of textbook content analyzed in this study included the whole content of textbooks used for the first to the fifth grade in the period immediately prior to the implementation of the document and the whole content of textbooks used for the first to sixth grades in the period immediately following the implementation of the document in 2011. The collected data were coded using a content analysis checklist with high validity and acceptable coding agreement. The data were analyzed using descriptive statistics and Shannon entropy method was employed to determine the significance of coded themes. The results show that highlighting educational domains in the document has been unevenly distributed in textbooks for teaching Persian in elementary schools.

Keywords: textbook evaluation, content analysis, Persian books, educational domains, Education Fundamental Reform Document

چکیده: هدف از انجام مقاله حاضر بررسی محتوای کتاب‌های آموزش زبان فارسی دوره ابتدایی از نظر میزان توجه به ساحت‌های تربیتی در دو بازه قبل و بعد از سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش بود. به این منظور، تغییرات محتوای کتب به شیوه تحلیل محتوا بررسی و مقایسه شد. پیکره زبانی مورد تحلیل در این پژوهش توصیفی و تحلیلی، کتاب‌های فارسی اول تا پنجم در دوره بلافاصله قبل از اجرای سند تحول و کتاب‌های فارسی اول تا ششم بلافاصله پس از اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۰ بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، سیاهه تحلیل محتوا با روایی تایید شده توسط متخصصان و ضریب توافق کدگذاری بالا بود. داده‌های حاصل از کدگذاری محتوای کتب، با استفاده از آمار توصیفی و روش آنروپی شانون، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که در دوره قبل از اجرای سند، بیشترین ضریب اهمیت مربوط به بُعد اعتقادی-اخلاقی-عبادی و بُعد اقتصادی-حرفه‌ای است (۰/۱۸) و کمترین ضریب اهمیت مربوط به بُعد زیستی-بدنی (۰/۱۴). پس از اجرای این سند نیز، بیشترین ضریب اهمیت در همین ابعاد بود. شاخص‌های کتب منطبق با این سند تغییر نکرده و میزان توجه به مؤلفه‌های تربیتی مورد نظر در سند تحول، در کتب فارسی پایه‌های متفاوت دوره ابتدایی به طور نامتوازن توزیع شده است.

کلیدواژه‌ها: بررسی کتب درسی، تحلیل محتوا، کتب فارسی، ساحت‌های تربیت، سند تحول بنیادین.

۱. استادیار دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی دانشگاه کاشان، گروه زبان و ادبیات فارسی Gorbanpour@kashanu.ac.ir

۲. دانشیار دانشکده ادبیات و زبانهای خارجی دانشگاه کاشان، گروه زبان و ادبیات انگلیسی (نویسنده مسئول)

bbaszarei72@yahoo.co.uk

Bagheri_edu@yahoo.com

۳. کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه کاشان

۱. مقدمه

با توجه به تغییرات علمی، فناوری، اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی که بخش جدایی ناپذیر از زندگی عصر حاضر است، بازنگری مداوم در نظام آموزشی امری ضروری است. سیاست گذاران حوزه تعلیم و تربیت، با در نظر گرفتن این تغییرات و بسته به نوع تغییری که لازم می بینند، در ابعاد مختلف نظام آموزشی جامعه تغییراتی ایجاد می کنند. یکی از این ابعاد، حوزه محتوای آموزشی و کتب درسی است. در ایران با توجه به ارایه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، حوزه کتاب های درسی یکی از ابعادی است که در سال های اخیر دچار تحول شده است و بنابراین، تأثیری که این تغییرات بر کتاب های درسی داشته اند می تواند موضوع پژوهش های مرتبط به این زمینه باشد.

در نظام های آموزشی پویا ابعادی مانند امکانات آموزشی، معلمان، مدارس، مدیران، و سیاست گذاران همیشه در حال تحول هستند، ولی مهمترین بعد یک نظام آموزشی که ارتباط بین یاددهنده و یادگیرنده را برقرار می کند، محتوای آموزشی و به طور خاص در نظام متمرکز آموزش و پرورش ایران، کتاب درسی است. بدون اغراق می توان گفت که بخش مهمی از دانسته های اجتماع را همین کتاب های درسی می سازند. واضح است که تعلیم و تربیت، در تکامل بشر نقش اساسی دارد و آدمی چیزی جز آنچه تربیت از او می سازد نیست. کتاب درسی نیز تأثیر به سزایی در تربیت و تعلیم دانش آموزان دارد. خصوصاً در مقطع ابتدایی که نباید هیچ گونه نقص محتوایی و ظاهری داشته باشد. در نظام های آموزشی که متمرکزترند، نقش کتاب درسی بیشتر است (نوریان، ۱۳۸۶: ۳۵۸) و توازن میزان توجه به ابعاد مختلف آموزشی باید بیشتر مورد مطالعه قرارگیرد.

با توجه به اهمیت کتب درسی، تهیه و تدوین آنها لازم است بر اساس دانش روز و بر اساس داده های عینی حاصل از پژوهش های ناب و قابل اتکای علمی باشد، چون هرگونه ضعف و قدرت در تولید محتوا می تواند مسیر ابعاد رشد و وضعیت یک جامعه را تغییر دهد. تهیه و تدوین و انتقال محتوای آموزشی هم راستا با اهداف و نیازهای جامعه و فراگیران و همخوان با آخرین یافته های علمی از امور مهمی است که می توان گفت حداقل در برخی ابعاد متأسفانه نادیده گرفته شده است. رسانه های آموزشی ایران، همسو با سیاست های علمی و

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ...
فرهنگی، در راستای تحقق اهداف خاصی سازماندهی می‌شوند. در دهه اخیر، با تدوین سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، نیازهای جدیدی در تدوین مطالب درسی به وجود آمده است. در این راستا فعالیت‌های گوناگونی نیز در زمینه‌های مختلف چون کارشناسی، طراحی، تألیف و تدوین کتب صورت گرفته است. بر اساس سند تحول بنیادین، وزارت آموزش و پرورش وظیفه دارد تا شایستگی‌های موجود را شناسایی کرده و شرایط مورد نیاز ۱۲ پایه تحصیلی را فراهم آورد و در جهت بهبود نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی تلاش کند (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۰).

یاددهنده، یادگیرنده و محتوا عناصر کلیدی نظام آموزشی هستند و می‌دانیم که تعلیم و تربیت، فعل و انفعال پیچیده‌ای است میان این دو قطب سیال که مسبوق به اصل و متوجه به هدف و مستلزم طرح و نقشه است (شکوهی، ۱۳۸۷: ۳۵). پس باید تمامی مراحل تعلیم و تربیت به‌درستی صورت پذیرد. آدمی در صفاتی با بهائم و سباع مشترک است و این صفات می‌تواند سیر کمال‌گرایی مورد نظر در تعلیم و تربیت را به سیر قهقرایی تبدیل کند. به طور خاص، توجه به دوران کودکی و رشد صفات درونی در قالب آموزش‌های بیرونی حائز اهمیت ویژه می‌باشد.

در این مقاله به بررسی و تحلیل آموزه‌های تربیتی برگرفته از کتب فارسی دوره ابتدایی پرداخته شده است. این کتاب‌ها، منبع زبان، اندیشه و باورهای دانش‌آموزان در دوران بزرگسالی به شمار می‌روند و این محتوا به طور مستقیم با هویت دانش‌آموزان مرتبط می‌شود و لازم است در قالب اهداف برنامه درسی باشد. البته محتوا بخشی از ابزار آموزشی است و در این راستا عوامل گوناگونی از جمله معلمان نیز موثرند که در تحلیل آموزشی کتب، نباید نادیده گرفته شوند. مثلاً یک آموزگار خیره می‌تواند بار آموزشی این اهداف را در راستای تعلیم و تربیت تقویت نماید. روسو^۱ بر این باور است که آموزگار خوب کسی نیست که کمترین زمان را به بیشترین آموزش اختصاص دهد، بلکه کسی است که شوق به آموختن و فهمیدن را در شاگرد برمی‌انگیزد (نقیب زاده، ۱۳۹۰: ۱۲۵). بعد از ایجاد این شوق است که فراگیر به خوبی، محتوای آموزشی را فرا می‌گیرد.

آموزش و پرورش تلاش می‌کند بهترین و متناسب‌ترین محتوا را که همسو با اهداف نظام باشد از طریق کتب آموزش زبان فارسی دوره ابتدایی در اختیار فراگیران قرار دهد و تهیه این محتوا بر اساس سند تحول بنیادین یکی از گام‌های آن است. بدون شک پس از پیشنهاد یک تغییر، میزان توجه به آن، نحوه انعکاس آن در محتوای آموزشی، و در نهایت میزان اثرگذاری آن نیازمند بررسی و تحقیقات گسترده است. در تحقیق جدیدی درباره تعدادی از کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی به عنوان مهمترین منابع آموزش نوشتن به فرزندان ایرانی (مطلق، خادمی و دانشگر، ۱۳۹۸) مشخص شد که در این کتب مهارت‌های خرد و پایه برجسته شده و مهارت‌های کلان و سطح بالا نادیده گرفته شده‌اند. این تحقیق نشان داد که تناسبی میان ابعاد شناختی، عاطفی و رفتاری آموزش وجود ندارد و بیشترین تأکید بر بعد رفتاری و کمترین تأکید بر بعد عاطفی است.

هدف این مقاله بررسی و مقایسه کتاب‌های فارسی از نظر محتوا در دو دوره قبل و بعد از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در دوره ابتدایی است تا مشخص شود آیا میزان توجه به ساحت‌های تربیتی مورد نظر این سند در محتوای جدید تغییر یافته است یا خیر. نظر صاحب‌نظران یعنی اساتید باتجربه چیست؟ آیا تصاویر، متون و اشعار کتب فارسی دوره ابتدایی در بردارنده محتوای مبتنی بر ساحت‌های تربیتی مندرج در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش هستند؟ در پاسخ به این سوالات، می‌توان پیشنهاداتی درباره ایجاد تغییرات محتوایی کتب توسط مؤلفین و کارشناسان ارایه کرد تا در مراحل بعدی تحول راهگشا باشد.

۲. پیشینه تحقیق

بررسی اثر تحول در برخی موضوعات بویژه در حیطه آموزشی به صرف زمان بسیار نیاز دارد و لازم است قانون یا مصوبه مربوط به تغییرات آموزشی، نواقص و محاسن خود را با گذشت زمان به درستی نشان دهد. با توجه به نبودن موضوع سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، هنوز فعالیت یا تحقیق تخصصی گسترده‌ای که تمام جوانب این تغییرات را بررسی کرده باشد صورت نپذیرفته است. در ادامه به برخی تحقیقات مربوط در زمینه بررسی کتب درسی اشاره می‌شود که به گوشه‌هایی از ابعاد تربیتی اشاره دارند. البته این آثار تمام ابعاد مؤلفه‌های تربیتی را بررسی نکرده‌اند؛ ولی داده‌های ارزشمندی در این رابطه ارایه می‌کنند.

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ...

با اجرای سند تحول و با انجام مطالعات و پژوهش‌های تطبیقی، نحوه پیشرفت در مسیر آموزش بهتر نمایش می‌یابد. ابعاد ساحت‌های شش‌گانه تربیتی (ساحت‌های اعتقادی-اخلاقی-عبادی، سیاسی-اجتماعی، زیستی-بدنی، زیبایی‌شناختی-هنری، اقتصادی-حرفه‌ای، و علمی-فن‌آوری) در سند تحول بنیادین آموزش به اشکال مختلفی در دیگر نظام‌های آموزشی جهان نیز آمده است. صلح و محیط زیست و سلامت از جمله این موارد است. صالحی عمران، ایزدی و رضایی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای، کتب درسی ابتدایی را براساس این مؤلفه‌های جهانی تحلیل کرده و نتیجه گرفته‌اند که کتب درسی به نسبت متعادل، مؤلفه‌های جهانی را تحت پوشش قرار نداده‌اند.

باب الحوائجی و عینی (۱۳۸۸) میزان به کارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی را در ساحت‌های فرهنگی-هنری و علمی-فناوری را از طریق تحلیل محتوا بررسی کردند. نتایج حاصل از پژوهش آنان نشان می‌دهد که میزان به کارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی در ساحت علمی-فناوری در سند ملی زیاد و در ساحت فرهنگی-هنری پایین‌تر از متوسط مورد انتظار است. همچنین تعداد مقوله‌های مرتبط با استانداردها در سند ملی بر اساس داده‌های آنان پایین‌تر از متوسط است.

مهرآوران و رضایی (۱۳۹۶) جایگاه زبان و سخن اخلاقی در ادبیات فارسی را بررسی کرده و نشان داده‌اند که در مضامین تعلیمی، آنچه برای گوینده یا صاحب متن مهم است، جنبه آموزشی و انتقال آن به مخاطب است و پیشنهاد کرده‌اند که در کتب فارسی، متون تعلیمی بیشتری به کارگیری گرفته شود. آنان همچنین نشان داده‌اند که جنبه‌های گوناگون کارکرد زبان، در کلام نویسندگان و شاعران نامدار زبان فارسی متأثر از تمسک به آیاتی از قرآن کریم و سخن معصومان و بویژه پیامبر(ص) می‌باشد که بهره‌گیری از این موارد برای خطیبان و معلمان اخلاق، ابزاری کارآمد است.

قره‌غونی و همکاران (۱۳۹۵) مؤلفه احترام را در محتوای کتب فارسی خوانداری از کتب فارسی مدارس، استخراج و با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا مورد بررسی قرار داده‌اند و بر لزوم توجه بیشتر به آن تأکید کرده‌اند. بر اساس تحقیق نقوی‌زاده و احمدزاده طبسی (۱۳۹۴) تدوین و اصلاح و تغییر کتب درسی از نیازهای مبرم آموزش هر کشور است که از این طریق می‌توان به تدوین و طرح محتوای کتب جدیدی دست یافت و دانش‌آموزان را با پیشرفت

جهانی همسو ساخت. رشیدی و راغ‌نژاد (۱۳۹۳) در پژوهشی، ارزیابی محتوایی کتاب‌های زبان فارسی (درس‌های پایه در ایران) را در چارچوب طبقه‌بندی تجدیدنظر شده‌ی بلوم انجام دادند و تناسب محتوا و تمرین‌های کتب موردنظر را با نیازهای واقعی یادگیرندگان ارزیابی کرده‌اند. با وجود آن که در این تحقیق، تحلیل محتوایی نیز صورت گرفته است، اما نمی‌تواند به صورت تطبیقی تغییرات کتب درسی را در دوره‌های متفاوت نمایش دهد.

مکتبی فرد (۱۳۹۳) تحلیل محتوا و نقد ادبی ادبیات کودکان را با بهره‌گیری از تکنیک‌های تحلیل محتوای مبتنی بر معیارهای نقد ادبی انجام داده‌اند و معتقدند که این روش می‌تواند در بهبود کیفیت پژوهش‌های تحلیلی ادبیات کودک راهگشا باشد. حامدی شیروان و شریفی (۱۳۹۲) در پژوهش «بررسی ایدئولوژی دینی در ادبیات کودک در چارچوب رویکرد تامپسون» نشان داده‌اند که داستان‌های دوران کودکی اهمیت خاصی در رشد و تربیت استعدادهاى کودکان دارند و نگرش کودکان به پدیده‌هایی چون آفرینش، زندگی و مرگ را تغییر می‌دهند. رضایی و تشویق (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «بازخوانی سنجه‌های سرمایه فرهنگی» نشان دادند که در پژوهش‌های تجربی داخلی، معرفت فرهنگی و بومی مورد غفلت و بی‌توجهی واقع شده است؛ در حالی که بومی‌سازی یکی از اهداف مهم سند تحول و یکی از زیرشاخه‌های مؤلفه‌های تربیتی است.

متون درسی از نظر اجتماعی نیز بررسی شده‌اند. صالحی عمران، عابدینی و منصوری (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های امنیت اجتماعی» بر ضرورت توجه به مفاهیم امنیت اجتماعی در کتاب‌های درسی تأکید دارند. صالحی عمران، هاشمی و ایران‌نژاد (۱۳۹۱) در پژوهش «تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی» براساس مؤلفه‌های شادکامی به این نتیجه دست یافته‌اند که در مقایسه با سایر کتب درسی، کتاب «بخوانیم» باعث شادکامی بیشتری شده و در این کتب به مؤلفه عاطفه مثبت، بیش از رضایت از زندگی توجه شده است.

در بررسی برخی مؤلفه‌های تربیتی در متون تعلیمی کهن، سبزی پور و حسینی راد (۱۳۹۱) ادبیات تعلیمی را مورد بررسی قرار دادند و بازتاب مؤلفه‌های تربیتی در متون کهن را به شیوه توصیفی تحلیلی بررسی کردند. از نظر این محققان، در متون کتب فارسی این نوع ادبیات

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ... می‌تواند نقش مؤثر و سازنده‌ای داشته باشد؛ زیرا ادبیات تعلیمی از منابع غنی فرهنگی است. فیاض (۱۳۸۷) به بررسی فراتحلیلی محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با ارزش‌های اسلامی _ ایرانی پرداخته است. وی در این تحقیق نشان می‌دهد که کتاب‌های ادبیات فارسی برخلاف کتاب‌های تعلیمات اجتماعی و تعلیمات دینی برای دانش‌آموزان خسته‌کننده نبوده‌اند، جنبه‌های هنری در تدوین این کتاب‌ها رعایت شده است و تا حد متوسط با زندگی واقعی دانش‌آموز ارتباط دارد. اصول تدوین محتوا تا حدی با میراث فرهنگی ارتباط دارد و از ساده به دشوار تنظیم شده است؛ اما در مورد جذابیت و کمک به انتقال ارزش‌ها، نتایج همخوان نیست و نشان می‌دهد که کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی و راهنمایی از نظر آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی به بازمینی نیاز دارد.

صادق‌زاده و منادی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «جایگاه نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی و تاریخ دوره متوسطه» به بررسی نمادهای هویت ملی همچون پرچم، سرود ملی و ... در کتاب‌های درسی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش، نشان می‌دهد که در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان بعد از خانواده، نهاد آموزش و پرورش نقش اصلی را دارد. این نوع نگرش با تحلیل بر اساس مؤلفه‌های تربیتی، نزدیکی ساختاری دارد و می‌تواند زیرمجموعه مؤلفه‌های تربیتی باشد.

جمالی‌زاده (۱۳۸۴) در پژوهشی به شناسایی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی در مقطع ابتدایی پرداخته و معتقد است که در کتاب‌های درسی پنج پایه دوره ابتدایی به اندازه کافی به مفاهیم اخلاقی پرداخته شده؛ ولی در حیطه مفاهیم اخلاقی و ارتباط با دیگران، نوعی عدم تعادل مشاهده می‌شود و مفاهیم اخلاقی بیشتر از طریق کتب دینی ارایه شده است. جلالی و پورخالقی (۱۳۸۹) نیز در بررسی اقتباس از متون کهن در ادبیات کودک و نوجوان، انواع اقتباس محتوایی برای کودکان و نوجوانان را مورد توجه قرار داده‌اند. با وجود این تحقیقات، پژوهش منسجمی درباره مقایسه کتب در دوره قبل و بعد از اجرای سند تحول وجود ندارد و پژوهش حاضر با هدف رفع این کاستی انجام شده است.

۳. روش تحقیق

از نظر روش شناختی این تحقیق، تلفیقی و شامل هر دو روش کمی و کیفی است؛ به این ترتیب که ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوا، مضامین موجود در اجزای مختلف محتوای

کتاب‌های درسی شامل تصاویر، متون، اشعار و ... توسط متخصصان و بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با استفاده از روش انتروپی شانون^۱ از لحاظ محتوایی، تحلیل و کد گذاری و استخراج شده است. سپس با استفاده از آمار توصیفی، کمیت هر یک از مضامین استخراج شده بررسی و تحلیل شده است. داده‌های کیفی مورد بررسی در این پژوهش، متون کتب فارسی ابتدایی در دو دوره بلافاصله قبل و بعد از اجرای سند تحول بنیادین بوده‌اند که با توجه به اهداف پژوهش انتخاب شده‌اند.

با توجه به حساسیت موضوع و ضرورت‌های روش‌شناختی، تمامی کدگذاری‌ها و محاسبات با تکیه و تلاش بر کاهش حجم خطا و با لحاظ اعتبار و روایی تحقیق صورت پذیرفت. در ابتدا با مطالعه دقیق سند و با کمک دو متخصص، ابعاد تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مشخص و مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت درج شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (جدول شماره ۱) استخراج شده‌اند. همان‌طور که محتوای جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش شش بعد تربیتی در نظر گرفته شده‌اند که هر یک نیز دارای مؤلفه‌های متفاوتی هستند: بعد اعتقادی، بعد سیاسی، بعد زیستی-بدنی، بعد زیبایی‌شناختی و هنری، بعد اقتصادی و حرفه‌ای و بعد علمی و فن‌آوری.

جدول ۱) مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت درج شده در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

شاخص‌ها	ابعاد جزئی	ابعاد
خرافه‌گویی، امیدواری به رحمت خدا، پذیرش آگاهانه‌ی اصول دین و مذهب، تسلیم بودن در برابر قضا و قدر الهی، پرهیز از تحجر و ...	اعتقادی	اعتقادی، اخلاقی،
گسترش فضائل (صبر، توکل، شکرگزاری، وفای به عهد، هم‌نشینی با نیکان، اصلاح و خودسازی)، مبارزه با رذائل (عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان).	اخلاقی	عبادی
انجام واجبات، التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی، دعا و استعانت از خداوند.	عبادی	
آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی، رهبران ملی و مذهبی و نهادهای سیاسی، احساس مسئولیت، تمایل به مشارکت، علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها، اطاعت از قوانین، پرداخت مالیات، مشارکت فعال در تصمیم‌گیری، دفاع از اهداف و آرمان‌های ملی، ستایش و تمجید از	سیاسی	سیاسی، اجتماعی

۱. Shanon Entropy

ابعاد جزئی	ابعاد شاخص‌ها
	افتخارات، ادای احترام به نمادهای ملی، مبارزه در راه آرمان‌ها و حرمت نهادن به حقوق دیگران.
اجتماعی	ارتباط مناسب با دیگران (اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان، همسایگان و...)، پاکیزگی و وقت‌شناسی، مؤدب و آرام بودن، منتظر نوبت شدن، احترام و اطاعت از بزرگان و مربیان، احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها و سعه صدر
زیستی-بدنی	رعایت بهداشت جسمی و روانی، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت.
زیبایی‌شناختی و هنری	زیباسازی محیط زندگی، تخیل، نیکوداشتن هنر، آرامش روانی، زیبایی ظاهری، درک موضوعات ذهنی، توان درک خلق آثار هنری، خلق معنا و کشف معنا، دریافت احساس و معنا.
اقتصادی و حرفه‌ای	پرهیز از بطالت و بیکاری، پرهیز از اسراف و تبذیر، توجه به کارآفرینی، کسب درآمد حلال، توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی.
علمی و فن‌آوری	قضاوت با معیار روشن و پرهیز از تعجیل در قضاوت، استدلال در امور، حقیقت‌جویی، بررسی مسائل از زوایای مختلف، دوری از اغراض شخصی، شفاف‌سازی و عینیت‌گرایی در امور، انعطاف‌پذیری در عقاید، شک‌گرایی معقول (تردید سازنده)، احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها.

قابلیت اعتماد در بخش کیفی این پژوهش که به شیوه تحلیل محتوا صورت گرفته، مبتنی بر توافق میان کدگذاران در طبقه‌بندی مضامین و محتوا بوده است. بر اساس نظر متخصصان روش تحقیق، تحلیل محتوایی که ضریب قابلیت اعتماد کمتر از ۷۰ درصد داشته باشد برای تفسیر دستاوردها با مشکل روبرو خواهد بود (رایف، ۱۳۸۲: ۱۴۳). به همین دلیل، جهت اطمینان از پایایی و قابلیت اعتماد در این پژوهش، از روش ویلیام اسکات^۱ استفاده شده است. این روش از سایر روش‌های محاسبه ضریب قابلیت اعتماد، مناسب‌تر است؛ زیرا ارزش تمامی طبقات را در نظر می‌گیرد و زیرمقوله‌ها در محاسبه ضریب در نظر گرفته می‌شوند (شاکر، ۱۳۸۵: ۸۲). برای این منظور سیاهه بررسی محتوای کتب از لحاظ مولفه‌های تربیتی در اختیار چهار نفر از صاحب‌نظران مرتبط یعنی آموزگاران متخصص و با تجربه قرار گرفته تا کدگذارها را انجام دهند. بررسی ضریب توافق آنان نشان می‌دهد که ضریب قابلیت اعتماد در هیچ

۱. William Scott

موردی کمتر از ۷۰ درصد نبوده است. جدول شماره ۲ داده‌های لازم برای محاسبه ضریب اطمینان را در مورد کدگذاری محتوای کتب قبل از سند تحول از نظر بعد زیستی و بدنی توسط چهار نفر از متخصصان (معلمان باتجربه) نشان می‌دهد.

جدول ۲) نظرات متخصصین در مورد محتوای ناظر به بعد زیستی و بدنی در کتب فارسی قبل از سند تحول بنیادین

پایه	فراوانی حاصل از تحقیق حاضر	نظر متخصص اول	نظر متخصص دوم	نظر متخصص سوم	نظر متخصص چهارم
اول	۲۶	۱۶	۱۰	۱۴	۸
دوم	۱۱	۱۵	۷	۱۷	۱۳
سوم	۶	۵	۲	۴	۷
چهارم	۴	۳	۵	۴	۳
پنجم	۳	۵	۶	۲	۳
کل	۵۰	۴۴	۳۰	۴۱	۳۴

ضریب اطمینان تحقیق و میزان توافق متخصصین در کدگذاری با فرمول اسکات به روش

زیر به دست آمد:

$$C.R = \frac{\text{مقوله‌های مورد توافق}}{\text{کل مقوله}} \times 100$$

$$x = \frac{44 + 30 + 41 + 34}{4 \times 50} \times 100 = 74\%$$

بر اساس محاسبات فوق، ضریب توافق بین صاحب‌نظران ۷۴ درصد بوده که با توجه معیار یادشده (رایف، ۱۳۸۲: ۱۴۲) قابل قبول است. پس از اطمینان از صحت کدگذاری، میانگین فراوانی مضامین ناظر به هر یک از ابعاد تربیتی در کتب فارسی دوره‌ی ابتدایی (بخش محتوا، تصاویر، متن‌ها و اشعار) تک تک بررسی و ثبت شد. سپس فراوانی هر مؤلفه در سند تحول آموزش و پرورش به دست آمد تا مشخص شود که هر کتاب هم قبل و هم بعد از اجرای سند تحول به چه میزانی به هر یک از ابعاد تربیتی پرداخته است و برای افزایش دقت تحلیل، فراوانی‌های خام در جدول فراوانی مضامین ناظر به ابعاد تربیتی، به صورت هنجار شده با استفاده از روش آنتروپی شانون و با محاسبه بار اطلاعاتی هر مقوله نیز گزارش شد. با این

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ...

روش تحقیق و با مقایسه فراوانی‌های خام و هنجار شده وضعیت تغییرات کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی و میزان توجه به ابعاد تربیتی در آنها در دو دوره قبل و بعد از سند تحول مشخص شد.

۴. یافته‌های تحقیق

در این پژوهش، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی بر اساس توجه به ابعاد شش‌گانه تربیتی مندرج در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش انجام شده و این ابعاد در دو دوره بلافاصله پیش و پس از اجرای سند تحول بنیادین مورد مقایسه و بررسی قرار گرفته است. همه داده‌های مربوط به فراوانی مضامین ناظر بر هر یک از ابعاد تربیتی قبل از اجرای سند تحول بنیادین در جدول شماره ۳ خلاصه شده‌اند. با توجه به این اطلاعات، در دوره پیش از اجرای سند تحول، میزان اشاره به محتوای ناظر به مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه این سند در مجموع به طور میانگین ۳۷۴ مرتبه بوده است.

جدول ۳) میزان توجه به مؤلفه‌های تربیتی قبل از اجرای سند تحول بنیادین

رتبه	ردیف	اعتقادی، اخلاقی، عبادی		سیاسی و اجتماعی		زیستی و بدنی		زیبایی و شناختی و هنری		اقتصادی و حرفه‌ای		علمی و فن‌آوری		کل		
		فراوانی	میانگین	فراوانی	میانگین	فراوانی	میانگین	فراوانی	میانگین	فراوانی	میانگین	فراوانی	میانگین			
اول	قبل	26	27/4	35	36/8	26	27/4	1	1	1/1	3	3/2	4	4	95	25/4
دوم	قبل	31	35/6	26	29/9	11	12/6	2	2	2/3	3	3/4	14	14	87	23/2 6
سوم	قبل	32	39/5	27	33/3	6	7/4	1	1	1/2	4	4/9 3	11	11	81	21/6 6
چهارم	قبل	24	40/8	21	35/6	4	6/8	2	2	3/4	4	6/8	4	4	59	15/7 7
پنجم	قبل	27	51/9	9	17/3	3	5/8	3	3	5/8	3	5/8	7	7	52	13/9
ششم	قبل	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
کل	قبل	140	37/4 3	118	31/5 5	50	13/3 7	9	9	2/4 1	17	4/5 4	40	40	374	374/4

بر اساس نتایج نمایش یافته در جدول ۳، قبل از اجرای سند تحول، در کتاب فارسی پایه اول با ضریب ۲۵/۴ درصد بیشترین و در پایه پنجم با ضریب ۱۳/۹ درصد کمترین توجه به ابعاد شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش دیده می‌شود. همچنین بر اساس جدول ۳ در کتاب فارسی دوره قبل بیشترین توجه به بُعد اخلاقی، اعتقادی، عبادی با ضریب ۳۷/۴۳ درصد و کمترین توجه به بُعد زیبایی‌شناختی و هنری با ضریب ۲/۴۱ درصد است.

در دوره پس از اجرای سند تحول، فراوانی مضامین استخراج شده متفاوت است و در مجموع به ۵۵۳ مرتبه تغییر یافته است و در مجموع فراوانیهای خام، شاهد افزایش توجه به ابعاد تربیتی هستیم. این نتایج در جدول ۴ نمایش داده شده‌اند.

جدول ۴) میزان توجه به مؤلفه‌های تربیتی بعد از اجرای سند تحول بنیادین

ردیف	دوره	اعتقادی، اخلاقی، عبادی		سیاسی و اجتماعی		زیستی و بدنی		زیبایی و شناختی و هنری		اقتصادی و حرفه‌ای		علمی و فن‌آوری		کل	
		تعداد	ضریب	تعداد	ضریب	تعداد	ضریب	تعداد	ضریب	تعداد	ضریب	تعداد	ضریب	تعداد	ضریب
۱	اول	۲۴	۱۶/۴	۵۴	۳۷	۴۵	۳۰/۸	۳	۲	۴	۲/۱۶	۱۰	۱۴	۱۰/۹	۲۶
۲	دوم	۲۵	۱۱/۴۶	۲۰	۱۱	۵	۹/۲	۵	۹	۲	۳/۶	۱۱	۵۴	۱۱/۹	۹۹
۳	سوم	۲۴	۱۱/۴۵	۲۹	۱۱	۷	۷/۱	۴	۴	۵	۵/۱۰	۱۰	۹۹	۱۰/۹	۱۷۹
۴	چهارم	۲۳	۱۱/۳۰	۲۲	۱۱	۲	۲/۷	۳	۴	۲	۲/۷	۲۳	۷۵	۳۰/۱۳	۱۳۳
۵	پنجم	۳۶	۱۱/۴۰	۲۲	۱۱	۵	۵/۵	۶	۶	۸	۸/۱۳	۱۳	۹۰	۱۴/۱۳	۱۶۳
۶	ششم	۴۲	۱۱/۴۷	۲۱	۱۱	۲	۲/۲	۲	۲	۲	۲/۲	۲۰	۸۹	۲۲/۱۶	۱۶۹
۷	کل	۱۹	۱۱/۳۵	۱۵	۱۱	۶۶	۱۱/۱۱	۲۳	۲۳	۴	۴/۲۳	۸۸	۵۵	۱۵/۹۱	۵۵۳
		۴	۱۱/۰۸	۹	۱۱	۷۵	۱۱/۹۳	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶/۱۶	۱۶	۳	۹۱	۱۶/۱۰۳

بعد از اجرای سند، میزان توجه به این ابعاد در پایه اول با ۲۶/۴ درصد بیشترین و در پایه دوم با ۹/۸ درصد کمترین می‌باشد. مثل دوره قبل، اینجا نیز میزان توجه به بُعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی با ۳۵/۰۸ درصد بیشترین و بُعد زیبایی‌شناختی و هنری و بُعد اقتصادی و حرفه‌ای با درصدهای یکسان ۴/۱۶ درصد کمترین رقم را به خود اختصاص داده‌اند. به طور

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ...

خلاصه، این پژوهش نشان می‌دهد که در پایه‌های تحصیلی مختلف، میزان توجه به تک‌تک ابعاد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ناهماهنگ بوده و در پرداختن به این ابعاد درصدهای همسان مشاهده نمی‌شود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین توجه، قبل و بعد از اجرای سند تحول به بُعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی معطوف گردیده است. داده‌های به‌هنگار شده میزان توجه به مؤلفه‌های شش‌گانه تربیت در کتب فارسی دوره ابتدایی قبل و بعد از اجرای سند تحول نیز نشان می‌دهد که بُعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی بعد از اجرای سند همچنان اصلی‌ترین بُعد مورد توجه است. این داده‌ها در جدول ۶ خلاصه شده‌اند.

جدول ۶) داده‌های به‌هنگار شده‌ی میزان توجه به مؤلفه‌های شش‌گانه‌ی تربیت در کتب فارسی دوره ابتدایی

قبل و بعد از اجرای سند تحول

کتاب فارسی	اجرای سند	ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش				
		اعتقادی، اخلاقی، عبادی	سیاسی و اجتماعی	زیستی و بدنی	زیبایی و شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای
اول	قبل	0/19	0/3	0/52	0/11	0/18
	بعد	0/12	0/34	0/68	0/13	0/17
دوم	قبل	0/24	0/22	0/22	0/2	0/18
	بعد	0/13	0/07	0/07	0/22	0/09
سوم	قبل	0/17	0/23	0/12	0/1	0/23
	بعد	0/23	0/18	0/11	0/17	0/22
چهارم	قبل	0/18	0/18	0/18	0/2	0/23
	بعد	0/12	0/14	0/03	0/13	0/09
پنجم	قبل	0/21	0/08	0/06	0/3	0/18
	بعد	0/18	0/14	0/07	0/26	0/35
ششم	قبل	---	---	---	---	---
	بعد	0/22	0/13	0/03	0/09	0/09
پار	قبل	0/991	0/959	0/792	0/918	0/921
	بعد	0/979	0/936	0/607	0/966	0/955
ضریب اطلاعاتی	قبل	0/178	0/172	0/142	0/165	0/165
	بعد	0/182	0/174	0/113	0/180	0/172

نمرات به‌هنگار شده محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی قبل و بعد از اجرای سند تحول در ابعاد شش‌گانه تربیت در این سند (در جدول ۶) نشان می‌دهد قبل اجرای سند بُعد اقتصادی و حرفه‌ای با ضریب ۰/۹۹۵ بیشترین و بُعد زیستی و بدنی با ضریب ۰/۷۹۲ کمترین

بار اطلاعاتی را به خود اختصاص داده‌اند. بعد از اجرای سند نیز بُعد اخلاقی، اعتقادی و عبادی با ضریب $0/979$ بیشترین و بُعد زیستی و بدنی با ضریب $0/607$ کمترین بار اطلاعاتی را به خود اختصاص داده‌اند. ضریب اهمیت ابعاد شش‌گانه در جدول (۶) نشان می‌دهد که بیشترین ضریب اهمیت در دوره قبل در بُعد (اعتقادی، اخلاقی و عبادی) و همچنین بُعد اقتصادی و حرفه‌ای با ضریب یکسان $0/178$ است و بُعد (زیستی و بدنی) با ضریب $0/142$ کمترین ضریب اهمیت را به خود اختصاص داده است. بعد از اجرای سند بیشترین ضریب اهمیت در بُعد اعتقادی، اخلاقی و عبادی با ضریب $0/182$ و بُعد زیستی و بدنی با میزان $0/113$ کمترین ضریب اهمیت را داراست.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه تلاش بر آن بوده است تا میزان توجه به ساحت‌های تربیتی برگرفته از سند تحول بنیادین مصوب شورای آموزش عالی در کتاب‌های فارسی پایه‌های اول تا پنجم قبل از اجرای سند و اول تا ششم بعد از اجرای آن بررسی شود تا با استفاده از یافته‌های حاصل، میزان توجه به این ساحت‌ها در دو دوره و نقاط ضعف و قوت آن مشخص شود. یافته‌های حاصل از پژوهش، حاکی از آن است که قبل از اجرای سند در مجموع کمتر و بعد از اجرای سند، بیشتر به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی توجه شده است. یافته‌های تحقیق در خصوص محتوای کتاب‌های درسی فارسی دوره ابتدایی از لحاظ مقادیر فراوانی، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت ساحت‌های شش‌گانه سند تحول آموزش و پرورش، حاکی از آن است که برخی از ابعاد تربیتی مانند ابعاد اعتقادی هم در کتاب‌های فارسی قبل از اجرای سند و هم در کتاب‌های بعد از آن بسیار مورد توجه بوده‌اند. محتوای ناظر بر انجام واجبات، التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی، دعا و استعانت از خداوند، گسترش فضایی مانند صبر، توکل، شکرگزاری، وفای به عهد، هم‌نشینی با نیکان، اصلاح و خودسازی، مبارزه با رذائل (خرافه‌گویی، عجب و خودپسندی، مصاحبت با بدان)، امیدواری به رحمت خدا، پذیرش آگاهانه اصول دین و مذهب، تسلیم بودن در برابر قضا و قدر الهی، پرهیز از تحجر و... به درستی مورد توجه قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر در هر دو دوره، اهداف تربیتی دیگر بویژه در بُعد زیستی و بدنی و بُعد زیبایی شناسی کمتر مورد توجه بوده‌اند؛ مسائلی چون

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ... رعایت بهداشت جسمی و روانی، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از منابع طبیعی، احترام به طبیعت، زیباسازی محیط زندگی، تخیل، نیکوداشتن هنر، آرامش روانی، زیبایی ظاهری، درک موضوعات ذهنی، توان درک خلق آثار هنری، خلق معنا و کشف معنا و مضامین و اهدافی از این دست. به عبارت دیگر، برنامه‌ریزان درسی، اهداف پیشنهاد شده در سند تحول بنیادین را به خوبی و یا به تناسب در محتوای دروس فارسی نگنجانده‌اند و ساحت‌های شش‌گانه تربیتی به یک اندازه در این کتاب‌ها رعایت نشده است. بنابراین هر یک از ابعاد تربیتی، همان نوسانات و کاستی‌های دوره قبل از سند تحول را دارد و نمی‌تواند پاسخگوی همه‌جانبه ابعاد تربیتی دانش‌آموزان باشد؛ مگر اینکه در تحقیقات دیگر، ثابت شود که این کاستی‌ها در دروس دیگری چون قرآن، هدیه‌ها و مطالعات اجتماعی جبران شده است یا دلایلی موجهی برای توجه کمتر به برخی ابعاد وجود دارد. در دوران قبل از تحول، پیامدهای جنگ تحمیلی مانند از دست دادن عزیزان، محیط ناآرام خانوادگی و عدم سلامت روحی و جسمی ناشی از عوارض جنگی ممکن است یکی از موضوعات دخیل در هدف‌گذاری بوده باشد. بعد از اجرای سند با توجه به مسائل زیستی در کشور و بحران‌های زیست-محیطی، توجه ناکافی به بُعد زیستی و بدنی برای برنامه‌ریزان و محققان و مولفان کتب درسی جای تأمل دارد. وارد کردن مفاهیمی چون محیط زیست در متون درسی باعث می‌شود کودک از همان ابتدا وظیفه و مسئولیت انسانی خود را درک کند. پس توجه به این بُعد تربیتی اهمیت خاص خود را با توجه به بحرانی بودن موضوع در عصر حاضر دارد (حسامی، باقری و قانعیان، ۱۳۹۵: ۹).

هم چنین در سند تحول، ارتقای آداب و مهارت‌های زندگی، بهداشتی و زیست‌محیطی در شمار اهداف کلان نظام آموزش و پرورش آمده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۶۲-۵۱) ولی با توجه به نتایج حاصل از این تحقیق، به ساحت زیستی در کتاب‌های فارسی ابتدایی توجه زیادی نشده است. در خصوص بُعد علمی و فن‌آوری نیز در هر دو دوره ضعیف عمل شده است که با توجه به وجود منابع پر بار علمی و الگوهای مناسب در منابع فارسی، بروز چنین ضعفی نیاز به بررسی مجدد دارد.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش شاهسون قره‌غونی و همکاران (۱۳۹۵) نیز مطابقت دارد که نشان دادند در محتوای کتب فارسی خوانداری، به مؤلفه احترام به اندازه کافی توجه نشده

است. هم چنین پژوهش دیگری که نشان می‌دهد که کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی و راهنمایی از نظر آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی به بازبینی نیاز دارند (فیاض ۱۳۸۷). این جنبه‌ها در پژوهش حاضر نیز به صورت زیرشاخه‌های اهداف تربیتی بررسی شده و با میزان کمی تفاوت در جنبه هنری، نتایج مشابهی به دست آمده است.

همچنین نتایج پژوهش حاضر با پژوهش جمالی‌زاده (۱۳۸۴) در عدم تعادل اهداف کتب مقطع ابتدایی و با پژوهش صالحی عمران، ایزدی و رضایی (۱۳۸۸) در پوشش نامتوازن مؤلفه‌های جهانی در کتب درسی همسو است؛ اما با نتایج نقوی‌زاده و احمدزاده طبسی (۱۳۹۴) در میزان پیشرفت دانش‌آموزان تا حدودی ناهمسو می‌باشد. زیرا در ساحت‌های تربیتی، تحول زیادی در راستای پیشرفت جهانی مشاهده نمی‌شود. از یافته‌های ناهمسو با تحقیق حاضر می‌توان به پژوهش باب‌الحوائجی و عینی (۱۳۸۸) اشاره کرد که دریافته‌اند میزان به کارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی در ساحت علمی و فن‌آوری در سند ملی نسبتاً زیاد است.

منابع

باب الحوائجی، فهیمه؛ عینی، اکرم (۱۳۸۸). تحلیل محتوای میزان به کارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی در دو ساحت تربیت سند ملی چشم انداز بیست ساله آموزش و پرورش ساحت فرهنگی هنری و ساحت علمی فناوری، فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۴۸، صص ۱۶۳ تا ۱۸۴.

جلالی، مریم و پورخالقی، مهدخت (۱۳۹۱). انواع اقتباس محتوایی از متون تعلیمی کهن. سبک‌شناسی نظم و نثر پارسی (بهار ادب)، پاییز، دوره ۵، شماره ۳، از صفحه ۱۹۵ تا ۲۱۴.

جمالی‌زاده، حکیمه (۱۳۸۴)، شناسایی و طبقه‌بندی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی درسی مقطع ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

حامدی شیروان، زهرا؛ شریفی، شهلا (۱۳۹۲). بررسی ایدئولوژی دینی در ادبیات کودک در چارچوب رویکرد تامپسون، چهارمین همایش ملی ادبیات کودک و نوجوان، ایران، شیراز.

رشیدی، ناصر؛ راغ‌نژاد، محسن (۱۳۹۳). ارزیابی محتوایی کتاب‌های زبان فارسی (درس‌های پایه و پایتخت ایران) در چارچوب طبقه‌بندی تجدیدنظرشده بلوم، دوفصلنامه علم زبان، شماره ۳، صص

مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی ... رضایی، محمد؛ تشویق، فاطمه (۱۳۹۲). بازخوانی سنجه‌های سرمایه فرهنگی، فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۲، شماره ۱، صص ۹-۳۵.

سبزی پور، امیر؛ حسنی راد، تورج (۱۳۹۱). بررسی برخی مولفه‌های تربیتی درمتون تعلیمی کهن، فصلنامه سبک شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، شماره ۱۷، صص ۱۹۵ تا ۲۱۴.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوبه شورای عالی وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). شاکر، مجتبی (۱۳۸۵). رسانه‌های جمعی و انتخابات. چاپ اول، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی. شاهسون قره غونی، فاطمه؛ شاهسون قره غونی، افسانه؛ واحدی ذبیحی، بهاره و نظام‌دوست، فاطمه (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتب فارسی خوانداری ششم پایه دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه احترام. دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه تربیتی و روانشناسی و مطالعات اجتماعی ایران، قم: مرکز تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

شکوهی، غلامحسین (۱۳۸۷)، تعلیم و تربیت و مراحل آن. چاپ بیست و دوم، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی (به نشر).

صادق زاده، رقیه؛ منادی، مرتضی (۱۳۸۷). جایگاه نمادهای هویت ملی در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی و تاریخ دوره ی متوسطه: رشته علوم انسانی، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، شماره ۲۷، صص ۱۲۵-۱۳۶.

صالحی عمران، ابراهیم؛ ایزدی، صمد و رضایی، فرزانه (۱۳۸۸). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های آموزش جهانی. مجله علمی پژوهشی علوم تربیتی. تابستان و پاییز شماره ۱۳ و ۱۴ از صفحه ۱۴۱ تا ۱۷۶.

صالحی عمران، ابراهیم؛ عابدینی، میمنت و منصور، سیروس (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر مبنای مؤلفه‌های امنیت اجتماعی. فصلنامه پژوهش‌های انتظام. دوره ۴، شماره ۳، صفحه ۴۱ تا ۶۴.

صالحی عمران، ابراهیم؛ هاشمی، سهیلا و ایران‌نژاد، منصوره (۱۳۹۱). تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره آموزش ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های شادکامی. مجله نوآوری‌های آموزشی، علوم تربیتی، زمستان، شماره ۴۴، صفحه ۱۴۱ تا ۱۶۴.

فیاض، ایراندخت (۱۳۸۷). بررسی فرائتحلیلی محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با ارزش‌های اسلامی_ایرانی. راهبرد فرهنگ، بهار، شماره ۱، از صفحه ۱۱ تا ۴۰.

مکتبی فرد، لیلا (۱۳۹۳). تحلیل محتوا و نقد ادبی در ادبیات کودکان: خواهران غریب یا قریب، دو

فصلنامه مطالعات ادبیات کودک، شماره ۹، صص ۱۳۵ تا ۱۵۶.

مهرآوران، محمود و رضایی، احمد (۱۳۹۶)، جایگاه زبان و سخن اخلاقی در ادبیات فارسی. فصلنامه

علمی پژوهشی پژوهش‌نامه اخلاق، تابستان، سال دهم، شماره ۳۶، صفحات ۱۴۶ تا ۱۷۴.

مطلق، عادل؛ خادمی، ملوک و دانشگر، مریم (۱۳۹۸). بررسی آموزش نوشتن در کتاب‌های درسی

آموزش فارسی و نگارش دوره ابتدایی برمبنای رویکرد فرآیندمحور و برنامه قصدشده. زبان

پژوهی. 11(32)

نقوی‌زاده، نداسادات و احمدیان طبسی، نجمه (۱۳۹۴). نقد و بررسی فارسی پنجم ابتدایی براساس

مقوله‌های فعال و غیرفعال به روش ویلیام رومی. اولین کنفرانس علمی پژوهشی راه‌کارهای

توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران. گله‌دار، دانشگاه پیام نور.

نقیب‌زاده، میر عبدالحسین (۱۳۹۰). نگاهی به فلسفه آموزش و پرورش. طهوری، تهران، صفحه ۱۲۵.

نوریان، محمد (۱۳۸۶). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی اول دبستان در ایران، روان‌شناسی تحولی.

دوره ۳، شماره ۱۲، از صفحه ۳۵۷ تا صفحه ۳۶۶.

Babolhavayaji, F. & Eini, A. (2009). Content analysis of the use of literacy standards in tow educational domains. *Library and Information Sciences*. 48, pp. 163-184. [In Persian]

Hamedi Shirvan, Z. & Sharifi, Sh. (2013). Ideology in Youth Literature. In the 4th National conference on Youth Literature, Shiraz, Iran. [In Persian]

Jalali, M. & Poorkhaleghi, M. (2012). Types of adaptation in traditional texts. *Bahār-i adab*, 5(3). Pp. 195-214. [In Persian]

Jamalizadeh, H. (2005). Identification and classification of moral teachings in primary schools. Unpublished Masters Dissertation, Shahid Bahonar University. [In Persian]

Motlagh, A, Khademi, M. & Daneshgar, M. (2019) Study of teaching writing in reading and writing textbook of elementary schools based on the process-oriented approach and an intended program. *Quarterly*

Journal of Research in Linguistics, Al-ZahraUniversity, 11 (32), pp. 2018-2019 [In Persian]. xddsa